

Titulació	Tipus	Curs	Semestre
2500241 Arqueologia	OB	1	2

Professor de contacte

Nom: Xavier Clop García

Correu electrònic: Xavier.Clop@uab.cat

Utilització d'idiomes a l'assignatura

Llengua vehicular majoritària: espanyol (spa)

Grup íntegre en anglès: No

Grup íntegre en català: Sí

Grup íntegre en espanyol: No

Equip docent

Rafael Micó Pérez

Prerequisits

No hi ha cap prerequisit.

Objectius

L'assignatura té com a principal objectiu exposar els desenvolupaments socials entre les primeres societats neolítiques i el sorgiment dels Estats clàssics. Entre aquests desenvolupaments, destaquen els orígens de les relacions patriarcals, de la vida sedentaria i urbana, de les primeres classes socials, i la institucionalització del poder polític i de les formes de violència.

L'àmbit territorial se centra en el Pròxim Orient i Europa, tot i que es faran referències puntuals a d'altres regions del planeta.

Els continguts inclouen descripcions empíriques i síntesis relatives a les dinàmiques socials concretes i, alhora, s'exposen les bases metodològiques i inferencials en què se sustenta l'estat actual dels coneixements en arqueologia prehistòrica. En aquest segon aspecte resultaran fonamentals les activitats pràctiques programades.

Competències

- Contextualitzar i analitzar processos històrics.
- Desenvolupar un pensament i un raonament crítics i saber comunicar-los de manera efectiva, tant en les llengües pròpies com en una tercera llengua.
- Que els estudiants hagin demostrat que comprenen i tenen coneixements en una àrea d'estudi que parteix de la base de l'educació secundària general, i se sol trobar a un nivell que, si bé es basa en llibres de text avançats, inclou també alguns aspectes que impliquen coneixements procedents de l'avantguarda d'aquell camp d'estudi.
- Que els estudiants puguin transmetre informació, idees, problemes i solucions a un públic tant especialitzat com no especialitzat.

- Que els estudiants sàpiguen aplicar els coneixements propis a la seva feina o vocació d'una manera professional i tinguin les competències que se solen demostrar per mitjà de l'elaboració i la defensa d'arguments i la resolució de problemes dins de la seva àrea d'estudi.
- Que els estudiants tinguin la capacitat de reunir i interpretar dades rellevants (normalment dins de la seva àrea d'estudi) per emetre judicis que incloguin una reflexió sobre temes destacats d'índole social, científica o ètica.
- Respectar la diversitat i la pluralitat d'idees, persones i situacions.

Resultats d'aprenentatge

1. Aplicar tant els coneixements com la capacitat d'anàlisi a la resolució de problemes relatius al camp d'estudi propi.
2. Buscar, seleccionar i gestionar informació de manera autònoma tant en fonts estructurades (bases de dades, bibliografies, revistes especialitzades) com en informació distribuïda a la xarxa.
3. Debatre a partir del coneixement especialitzat adquirit en un context interdisciplinari.
4. Dominar els processos de canvi que es produeixen a la prehistòria.
5. Dominar en el grau necessari els idiomes rellevants per a la pràctica professional.
6. Dominar i identificar la història de l'entorn immediat.
7. Dominar l'estructura diacrònica general del passat.
8. Expressar-se eficaçment aplicant els procediments argumentatius i textuals en els textos formals i científics
9. Fer presentacions orals utilitzant un vocabulari i un estil acadèmics adequats.
10. Fer servir la terminologia adequada en la construcció d'un text acadèmic.
11. Identificar els mètodes propis de l'arqueologia i la seva relació amb l'anàlisi històrica.
12. Identificar les idees principals i les secundàries i expressar-les amb correcció lingüística.
13. Reconèixer la importància de controlar la qualitat dels resultats del treball i de la seva presentació.
14. Transmetre els resultats de la recerca arqueològica i comunicar conclusions, de manera clara, tant oralment com per escrit, a un públic tant especialitzat com no especialitzat.
15. Utilitzar el vocabulari tècnic específic i d'interpretació de la disciplina.

Continguts

BLOC 1. INTRODUCCIÓ SOBRE TEORIA I MÈTODES.

TEMA 1: Arqueologia prehistòrica: objecte d'estudi i estructura de la recerca.

BLOC 2. LES PRIMERES SOCIETATS NEOLÍTIQUES

TEMA 2: Implicacions econòmiques i socials de l'agricultura i la ramaderia.

TEMA 3: Les conseqüències econòmiques i socials dels inicis de l'agricultura en el Llevant sirio-palestí i a Anatòlia.

TEMA 4: Les primeres comunitats agropecuàries d'Europa: el Neolític a l'Egeu.

TEMA 5: Introducció i desenvolupament de les economies agropecuàries a l'Europa central i occidental.

TEMA 6: El Megalitisme i les societats neolítiques de l'Europa atlàntica.

BLOC 3. ELS PRIMERS ESTATS

TEMA 7: L'Estat com a categoria històrica

TEMA 8: La formació dels primers Estats a Mesopotàmia i Egipte.

BLOC 4. SOCIETATS EUROPEES ENTRE EL III I EL I MIL·LENNIS A.N.E.

TEMA 9: Explotació econòmica i primers Estats a l'Europa occidental: calcolític, campaniforme i Edat del Bronze.

Metodologia

1. Classes expositives sobre els continguts enunciats en el temari. Plantejament freqüent de temes per al debat a l'aula.

2. Dues activitats pràctiques d'aula:

2.1. Elaboració d'una fitxa de buidatge informatiu enfocada a jaciments arqueològics, i aplicació pràctica en un exemple concret de la Prehistòria Recent a partir d'un llistat bibliogràfic.

2.2. El radiocarboni i l'arqueologia prehistòrica. Definició de les variables per al buidatge de dades relatives a datacions radiocarbòniques. Assajos de calibració. Aplicació pràctica en un exemple concret a partir de material bibliogràfic.

3. Dues activitats pràctiques de camp:

3.1. Aspectes d'arqueologia espacial (escala macroespacial) a partir de recursos cartogràfics (Institut Cartogràfic de Catalunya).

3.2. Anàlisi de pràctiques socials (escala meso i microespacial) al voltant d'un cas pràctic sobre el terreny: jaciment de Puig Castellar (Santa Coloma de Gramenet, Barcelona) i museu associat.

Activitats formatives

Títol	Hores	ECTS	Resultats d'aprenentatge
Tipus: Dirigides			
Classes teòriques	40	1,6	4, 6, 7, 11, 15
Tipus: Supervisades			
Pràctiques d'aula	20	0,8	1, 2, 3, 8, 9, 10, 11, 12, 13, 14
Pràctiques de camp	15	0,6	1, 2, 3, 8, 9, 10, 11, 12, 13, 14, 15
Tipus: Autònomes			
Treball autònom	42	1,68	1, 2, 5, 10, 11, 12, 13, 15

Avaluació

1. Dues activitats pràctiques d'aula (30% de la nota final; obligatòries per tal de poder fer la prova escrita).

2. Dues activitats pràctiques de camp (30% de la nota final; obligatòries per tal de poder fer la prova escrita).

3. Elaboració d'una taula cronològica amb els períodes i societats exposades durant el curs (necessària per a la prova escrita)..

4. Prova escrita individual d'una hora i trenta minuts de durada màxima: 5 preguntes breus (35% de la nota final).

*Reavaluació: comentari crític d'una obra extensa relacionada amb l'assignatura.

Activitats d'avaluació

Títol	Pes	Hores	ECTS	Resultats d'aprenentatge
Activitats pràctiques d'aula	30	15	0,6	1, 2, 3, 8, 9, 10, 11, 12, 13, 14, 15
Activitats pràctiques de camp	30	15	0,6	1, 2, 3, 5, 8, 9, 10, 11, 12, 13, 14, 15
Prova escrita	40	3	0,12	1, 4, 6, 7, 8, 10, 12, 13, 14, 15

Bibliografia

(La llista de títols podrà ampliar-se en tractar aspectes concrets)

Lectures generals (manuals)

ALMAGRO, M., ARTEAGA, O., BLECH, M., RUIZ MATA, D. i SCHUBART, H. (2001), Protohistoria de la península Ibérica. Ariel, Barcelona.

BARANDIARÁN, I., MARTÍ, B., del RINCÓN, Mª A. i MAYA, J. L. (1998), Prehistoria de la península Ibérica. Ariel, Barcelona.

BOGUCKI, P. i CRABTREE, P. J. (eds.) (2004), Ancient Europe 8000 BC - AD 1000: Enciclopedia of the Barbarian World. Charles Scribner's Sons, Nueva York.

CUNLIFFE, B. (ed.) (1998), Prehistoria de Europa Oxford. Crítica, Barcelona.

HARDING, A. (2003), Sociedades europeas de la Edad del Bronce. Ariel Prehistoria, Barcelona.

KRISTIANSEN, K. (2001), Europa antes de la Historia. Península, Barcelona.

SCARRE, C. (ed.) (2013), The Human Past (3rd ed.). Thames & Hudson, Londres.

TEMA 1: Arqueologia prehistòrica: objecte d'estudi i estructura de la recerca.

CASTRO, P.V., GILI, S., LULL, V., MICÓ, R., RIHUETE, C., RISCH, R. i SANAHUJA, Mª E. (2001), "Teoría de la producción de la vida social. Un análisis de los mecanismos de explotación en el sudeste peninsular (ca. 3000-1550 cal ANE), Astigi Vetus, 1, pp. 13-54.

JOHNSON, M. (2000), Teoría arqueológica. Ariel, Barcelona.

MICÓ, R. (2006), "Archivos, espejos o telescopios. Maneras de hacer en arqueología", Complutum, 17, pp. 171-183.

RENFREW, C. i BAHN, P. (1993), Arqueología. Teorías, Métodos y Práctica. Akal, Madrid.

TEMA 2: Implicacions econòmiques i socials de l'agricultura i la ramaderia.

BUXÓ, R. (1997), Arqueología de las plantas. Crítica, Barcelona.

COHEN, M. N. (1977), La crisis alimentaria en la Prehistoria. Alianza, Madrid.

COHEN, M. N. (2009), "Rethinking the Origins of Agriculture", Current Anthropology, 50 (5), pp. 591-595.

DIAMOND, J. (2007), Armas, gérmenes y acero: breve historia de la humanidad en los últimos trece mil años. DeBolsillo, Barcelona (cap. 5-10).

LERNER, G. (1990), La creación del patriarcado. Crítica, Barcelona

MOLLESON, T. (1994), "La lección de los huesos de Abu Hureyra", Investigación y Ciencia, 217, pp. 60-65.

Diversos articles a la revista *Current Anthropology*, 52 (Suplement 4, monogràfic sobre els orígens de l'agricultura).

TEMA 3: Les conseqüències econòmiques i socials dels inicis de l'agricultura en el Llevant sirio-palestí i a Anatòlia.

AURENCHE, O. y KOZLOWSKI, J. (2003), *El origen del neolítico en el Próximo Oriente*. Ariel, Barcelona.

BYRD, B. F. (1994), "Public and Private, Domestic and Corporate: the emergence of the southwest Asian village", *American Antiquity*, 59, pp. 639-666.

DIETRICH, O., HEUN, M., NOTROFF, J., SCHMIDT, K. i ZARNKOW, M. (2012), "The role of cult and feasting in the emergence of Neolithic communities. New evidence from Göbekli Tepe, south-eastern Turkey", *Antiquity*, 86, pp. 674-695.

FULLER, D., WILLCOX, G. i ALLABY, R. G. (2011), "Cultivation and domestication had multiple origins: arguments against the core area hypothesis for the origins of agriculture in the Near East", *World Archaeology*, 43 (4), pp. 628-652.

KUIJT, I. i GORING-MORRIS, N. (2002), "Foraging, Farming, and Social Complexity in the Pre-Pottery Neolithic of the Southern Levant: A Review and Synthesis", *Journal of World Prehistory*, 16 (4), pp. 361-440.

VERHOEVEN, M. (2002), "Ritual and Ideology in the Pre-Pottery Neolithic B of the Levant and Southeast Anatolia", *Cambridge Archaeological Journal*, 12 (2), pp. 233-258

-Diversos articles a la revista *Current Anthropology*, 52 (Suplement 4, número monogràfic).

-Pàgina web del jaciment de Çatal Höyük (Turquia): <http://www.catalhoyuk.com/>

TEMA 4: Les primeres comunitats agropecuàries d'Europa: el Neolític a l'Egeu.

AA.VV. (2012), "Les débuts du Néolithique en Europe", *Les Dossiers d'Archéologie* n° 353.

BROODBANK, C. i STRASSER, T. F. (1991), "Migrant farmers and the Neolithic colonization of Crete", *Antiquity*, 65, pp. 320-335.

HANSEN, J. (1993), "L'agricultura del Neolític Antic a l'Egeu", *Cota Zero*, 9, pp. 17-24.

PERLÈS, C. (1993), "Reflexions sobre l'origen del Neolític a Grècia", *Cota Zero*, 9, pp. 9-16.

TEMA 5: Introducció i desenvolupament de les economies agropecuàries a Europa central i occidental.

AA.VV. (2012), "Les débuts du Néolithique en Europe". *Les Dossiers d'Archéologie* n° 353.

BERNABEU, J. (1996), "Indigenismo y Migracionismo. Aspectos de la neolitización en la fachada oriental de la península Ibérica", *Trabajos de Prehistoria*, 53, pp. 37-54.

BERROCAL, Mª C. (2012), "The Early Neolithic in the Iberian Peninsula and the Western Mediterranean: A Review of the Evidence on Migration", *Journal of World Prehistory*, 25, pp. 123-156.

ESCORIZA, T. (2002), "Representations of women in Spanish Levantine rock art", *Journal of Social Archaeology*, 2 (1), pp. 81-108.

GRONENBORN, D. (1999), "A Variation on a Basic Theme: The Transition to Farming in Southern Central Europe", *Journal of World Prehistory*, 13 (2), pp. 123-210.

ROJO, M., GARRIDO, R. i GARCÍA MARTÍNEZ DE LAGRÁN, Í. (2012), *El Neolítico en la península Ibérica y su contexto europeo*. Cátedra, Madrid.

SCHUHMACHER, T. X. i WENIGER, G.-C. (1995), "Continuidad y cambio. Problemas de la neolitización en el Este de la Península Ibérica", *Trabajos de Prehistoria*, 52, 2, pp. 83-97.

TEMA 6: El Megalitisme i les societats neolítiques de l'Europa atlàntica.

AA.VV. (1987), Dossier: "Megalitisme: Arquitectura i societat", *Cota Zero*, 3, pp. 4-101.

DELIBES, G. (1990), "El megalitismo Ibérico", *Historia* 16, Madrid.

RENFREW, C. (1984), "Arqueología social de los monumentos megalíticos", *Investigación y Ciencia*, 88, pp. 70-79.

LULL, V., MICÓ, R., RIHUETE, C. i RISCH, R. (2007), "Ideología, Arqueología", *MARQ, Arqueología y Museos*, 1-2006, pp. 25-48 - especialment pp. 36-46.

TEMA 7: L'Estat com a categoria històrica

LULL, V. i MICÓ, R. (2008), "Teorías sobre el Estado: una síntesis historiográfica", *Revista de Historiografía*, 9, pp. 4-18.

HOBBS, T. (1991), *Del ciudadano y Leviatán*. Tecnos, Madrid (capítulo XVII: "De las causas, generación y definición de un Estado").

ROUSSEAU, J.-J. (1985), *El contrato social*. Edaf, Madrid (capítulos VI-VIII: "Del pacto social", "Del soberano" y "Del Estado civil").

LENIN, V.I. (1976), *El estado y la revolución*, Anagrama, Barcelona.

SERVICE, E. (1984 [1975]), *Los Orígenes del Estado y de la Civilización*. Alianza, Madrid.

TEMA 8: La formació dels primers Estats a Mesopotàmia i Egipte.

ALGAZE, G. (2004), *El sistema-mundo de Uruk*. Ediciones Bellaterra, Barcelona.

CERVELLÓ, J. M^a (2009), "La aparición del Estado y la época Tinita", a Parra, J. M. (ed.), *El antiguo Egipto: sociedad, economía*. Editorial Marcial Pons, Madrid, pp. 69-124.

CHILDE, V. G. (1984), *Los orígenes de la civilización*. Fondo de Cultura Económica, México (capítulos VI y VII).

REDMAN, Ch. (1990), *Los orígenes de la civilización. Desde los primeros agricultores hasta la sociedad urbana en el Próximo Oriente*. Crítica, Barcelona.

TEMA 9: Explotació econòmica i primers Estats a l'Europa occidental: calcolític, campaniforme i l'Edat del Bronze.

CHAPMAN, J. (1991), "The creation of Social Arenas in the Neolithic and Copper Age of S.E. Europe: The Case of Varna", a P. GARWOOD, JENNINGS, D., SKEATES, R. i TOMS, J. (eds.), *Sacred and Profane. Proceedings of a Conference on Archaeology, Ritual and Religion*, Monografía n° 32, Oxford, pp. 152-171.

CHAPMAN, R. (1981), "Archaeological theory and communal burial in prehistoric Europe", a HODDER, I., ISAAC, G. i HAMMOND, N. (eds), *Pattern of the Past: studies in honour of David Clarke*, Cambridge, pp. 387-411.

CHERNIJ, E. N. (1990), "El sistema de la metalurgia circumpontica", *Trabajos de Prehistoria*, 47, pp. 63-101.

LULL, V., MICÓ, R., RIHUETE, C. i RISCH, R. (2010), "Las relaciones políticas y económicas de El Argar", *Menga. Revista de Prehistoria de Andalucía*, 1, pp. 11-30.

ROJO, M., GARRIDO, R. i GARCÍA MARTÍNEZ, Í. (eds.) (2005), *El campaniforme en la península Ibérica y su contexto europeo*. Universidad de Valladolid, Valladolid.

SHERRATT, A. (1981), "Plough and pastoralism: aspects of the secondary products revolution", en HODDER, I., ISAAC, G. i HAMMOND, N. (eds.), Patterns of the Past. Cambridge University Press, Cambridge, pp. 261-306.

TEMA 10: Trajectòries socials i polítiques alternatives en les etapes finals de la Prehistòria recent europea.

AUBET, Mª E. (1993), Tiro y las colonias fenicias de Occidente. Bellaterra, Barcelona.

BELÉN, M^a i CHAPA, T. (1997), La Edad del Hierro. Síntesis, Madrid.

BLASCO, Mª C. (1993), El Bronce Final. Síntesis, Madrid.

FRANKENSTEIN, S. (1997), Arqueología del colonialismo. Crítica, Barcelona.

KRISTIANSEN, K. (2001), Europa antes de la Historia. Península, Barcelona.

RUIZ-GÁLVEZ, Mª L. (1998), La Europa atlántica en la Edad del Bronce. Crítica, Barcelona.